

Scenariusz 1. *Świtezianka* jako thriller romantyczny.

Scenariusz 2. O romantycznej filozofii przyrody w filmie *Świtezianka*.

Scenariusz 3. Kim jest *Świtezianka*? Ludowe wierzenia w filmie *Świtezianka*.

Scenariusz 1.

***Świtezianka* jako thriller romantyczny**

Adresat zajęć: uczniowie 7–8 klasy szkoły podstawowej, uczniowie szkoły średniej.

Rodzaj zajęć: język polski.

Cel ogólny zajęć: doskonalenie umiejętności analizy i interpretacji filmu, z uwzględnieniem cech gatunkowych oraz filmowych środków wyrazu.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- określa problematykę filmu;
- odczytuje znaczenie ukrytych w filmie symboli, metafor;
- nazywa filmowe środki wyrazu i ich funkcje;
- ocenia funkcjonalność zastosowanych środków filmowych;
- charakteryzuje przestrzeń, analizuje i interpretuje obrazy przyrody w filmie;
- wypowiada i uzasadnia swoje zdanie;
- uzasadnia zaklasyfikowanie filmu do gatunku thrillera;
- tworzy samodzielnie definicję thrillera romantycznego.

Metody pracy: pogadanka heurystyczna, burza mózgów, dyskusja.

Formy pracy: praca z całą klasą, praca w grupach, praca indywidualna.

Środki dydaktyczne i materiały: odtwarzacz audiowizualny, film, karty z pytaniami dla grup.

Słowa kluczowe: ballada romantyczna, thriller (dreszczowiec), filmowe środki wyrazu.

Czas trwania: 1 godzina lekcyjna + projekcja filmu (19 minut).

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Definicja thrillera

Nauczyciel prosi o wyłączenie telefonów komórkowych. Uczniowie szukają definicji thrillera i zapisują ją w zeszytach, wskazując najważniejsze wyznaczniki tego gatunku.

Przykładowe odpowiedzi:

„Utwór, którego celem jest wywołanie u odbiorcy silnego emocjonalnego napięcia. Prezentuje zazwyczaj losy bohaterów, którzy przeżywają nieustanny lęk wywołany zagrożeniem życia. Odbywa się tak w wyniku działania tajemniczych sił, bezwzględnych oprawców albo bestii, ścigających postaci. Klimat

gatunku wzmagają specjalne efekty, jak skrzypienie drzwi, okien, odgłosy wiatru, cienie na ścianie, gasnące nagle światło; niesamowite zjawiska (trzęsienie ziemi, pożar, powódź).

<http://www.definicja.org/Objasnienie-jezykowe/thriller.php>

Dreszczowiec (z ang. *thriller*) – rodzaj utworu sensacyjnego, powieści, filmu lub serialu telewizyjnego, mającego wywołać u czytelnika bądź widza dreszcz emocji. Wykorzystuje on napięcie, niepewność i tajemniczość jako główne elementy utworu.

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Dreszczowiec>

Żeby porozmawiać z uczniami o tym, czy faktycznie *Świtezianka* to thriller, przed obejrzeniem filmu dzielimy klasę na grupy i każdej z grup przydzielamy konkretne zadanie.

2. Analiza filmu – praca w grupach

Uczniowie wiedzą, że *Świtezianka* Adama Mickiewicza to ballada romantyczna. Tekst literacki rządzi się swoimi zasadami, a reżyser ma inne narzędzia to tego, aby zbudować obraz filmowy. Dzielimy uczniów na grupy, każdej rozdajemy pytania do filmu.

Grupa 1. Scenografia

Opisz dekorację w filmie, tj. plenery.

Zastanów się na kolorami, które dominują w obrazie.

Jakie jest światło? Zwróć uwagę na kostiumy.

Wypisz znaczące rekwizyty występujące w filmie.

Grupa 2. Ścieżka dźwiękowa

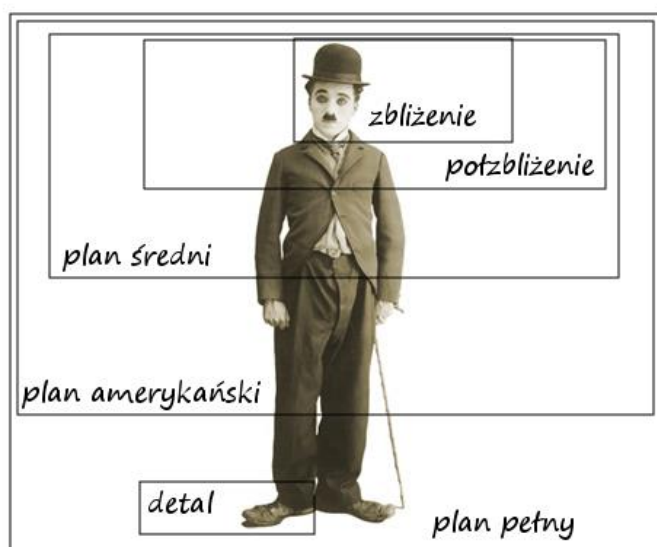
Co składa się na ścieżkę dźwiękową tego filmu?

Jaka jest muzyka, w których momentach ona się zmienia?

Wypisz efekty dźwiękowe i określcie ich funkcjonalność.

Oceń sposób wprowadzenia do filmu dialogów.

Grupa 3. Plany filmowe

Źródło: <https://poetykafilmu.wordpress.com/2008/01/31/jak-ustawic-kamere/>

Jakie rodzaje planów zastosowano w filmie? Który z nich dominuje?

Oceń ich użycie w kontekście znaczenia konkretnych scen.

Zwróć uwagę na zbliżenia i detale.

Grupa 4. Ruch i punkt widzenia kamery

Ruch kamery:

PANORAMA – obrót kamery wokół własnej osi w trakcie wykonywania zdjęć

NAJAZD – zbliżanie się do filmowanego obiektu

ODJAZD – oddalanie się od filmowego obiektu

TRAVELLING (JAZDA) – kamera porusza się w celu kadrowania dynamicznie poruszającego się obiektu

Punkt widzenia kamery:

PERSPEKTYWA PTASIA – kamera pokazuje postacie z góry

PERSPEKTYWA WYSOKA – kamera znajduje się powyżej linii oczu postaci i filmuje w dół

PERSPEKTYWA NORMALNA – kamera jest umieszczona na wysokości oczu stojącego człowieka

PERSPEKTYWA NISKA – kamera znajduje się poniżej linii oczu postaci i filmuje z góry

PERSPEKTYWA ŻABIA – kamera pokazuje postacie od dołu

KAMERA SUBIEKTYWNA – kamera przyjmuje perspektywę postaci, filmuje to, co widzą oczy bohatera

Na podstawie załączonego materiału opisz ruchy kamery w wybranych scenach. W jakich scenach kamera zbliża się i oddala od bohaterów? W jakich scenach mamy zastosowaną perspektywę ptasią? Omów znaczenie tych scen dla całego obrazu filmowego.

W jakich scenach operator decyduje się na perspektywę wysoką lub niską? Dlaczego?

Oglądamy film, a uczniowie wyszukują i notują informacje, które dotyczą scenografii filmu, ścieżki dźwiękowej, zastosowanych planów filmowych, zwracają uwagę na ruchy i punkt widzenia kamery.

Po obejrzeniu filmu uczniowie mają 10 minut, żeby porozmawiać w grupie o swoich spostrzeżeniach i zrobić wspólną notatkę, którą przedstawią na forum klasy.

Przykładowe odpowiedzi:

Grupa 1. Scenografia

Scenografia filmu to przede wszystkim las i jezioro. Dodatkowo mamy domek w lesie, do którego przyjeżdża bohater ze swoimi rodzicami, wewnątrz tego domku, pokój chłopaka.

Kolory w filmie się zmieniają, zaczynamy od intensywnej barwy zielonej, a jezioro jest błękitne. Samochód jest czerwony, tak jak bluza naszego bohatera (z nadrukiem strzelca na plecach). Mocno świeci słońce. Las jest gęsty, a nasz bohater wchodzi przez „otwór, wrota” do innego świata, przechodzi przez kładkę. Po przejściu na drugą stronę kolory blakną, las robi się szary, podobnie jak jezioro. Jest mgła, dominują kolory zimne. Świtezianka jest blada, ma blond włosy. Ubrana jest w zwiewną, białą sukienkę, ma wianek, kosz malin. On ma aparat fotograficzny. Fotografuje owada, rosiczkę. Są dziwne grzybki, które zrywa, jest kość czaszki jakiegoś zwierzęcia. Drugie oblicze świtezianki jest mroczniejsze, ma rude włosy, czerwone usta itd. Ostatnie sceny rozgrywają się pod wodą, dokąd dochodzi światło Księżycy.

Grupa 2. Ścieżka dźwiękowa (muzyka, odgłosy)

Muzyka w filmie jest bardzo zróżnicowana, jest ilustracją dla wydarzeń. Zmienia się w zależności od emocji bohatera. Mamy muzykę spokojniejszą, harmonijną. Inna jest muzyka, którą da się usłyszeć ze słuchawek bohatera. Później panuje cisza i słychać odgłosy lasu (pohukiwania, skrzypienie, plusk wody – brzmi to złowieszczo, zwiastuje coś niesamowitego). Tekst ballady jest śpiewany bardzo spokojnym głosem, z dialogami chłopaka i świtezianki itd.

Grupa 3. Plany filmowe

Młodzieniec w przestrzeni lasu pokazany jest w planach pełnych, w planie amerykańskim i w planie średnim. Tak samo pokazana jest dziewczyna. Później kamera towarzyszy im w zbliżeniu, kiedy oni są coraz bliżej siebie, my też oczami kamery widzimy np. rękę chłopaka na udzie dziewczyny (detal). W zbliżeniu pokazane są oczy naszych bohaterów, ich spojrzenia, uśmiechy. Sceny z rudą świtezianką, która wciąga go do wody, pokazane są w znacznej mierze w planie średnim i bliskim. Sceny pod wodą, kiedy świtezianka przybiera znów postać blondynki, to ponownie plan bliski, zbliżenia. Na końcu, kiedy nasz bohater tonie samotny w głębinach jeziora, zastosowano plan daleki.

Grupa 4. Ruch i punkt widzenia kamery

Początkowe sceny filmu to najazd, zbliżamy się do bohatera, strzelca chodzącego brzegiem jeziora, a ostatnie ujęcie to odjazd, oddalamy się do tonącego bohatera, zostawiamy go. Jazda została zastosowana np. w momencie, kiedy nasz bohater przestraszył się czegoś, zjawy sfotografowana w pniu drzewa przemyka za jego plecami. Perspektywa ptasia pozwala na to, abyśmy zobaczyli las, jezioro, strzelca z góry. W tej przestrzeni wydaje się nieistotny, bo praktycznie znaczną część kadru zajmuje gęsty las, piękne jezioro, w którym odbijają się gwiazdy. Z podobnej perspektywy pokazany jest wjeżdżający do lasu samochód, w którym podróżuje bohater. Podobnie z takiej perspektywy jest pokazany bohater, kiedy wchodzi po raz drugi do lasu w nocy. To właśnie on wkracza w tę przestrzeń, a ktoś go obserwuje z góry. Ostatnie ujęcie z góry pokazuje naszego bohatera i dziewczynę po pocałunku. Unosimy się z kamerą ku górze.

Na koniec tej części lekcji rozmawiamy z uczniami o zasadności użytych środków filmowych. O malarskości ujęć, o ścieżce dźwiękowej, która manipuluje odbiorcą, wywołuje konkretne emocje. Zwracamy uwagę na środki filmowe, które służą podkreśleniu napięcia, niepewności i tajemniczości. To one budują konwencję dreszczowca.

Możemy poprosić uczniów o wypełnienie poniżej tabeli. Jedna grupa wypełnia pierwszą część tabeli i wskazuje, jak cechy ballady romantycznej realizowane są w tekście Mickiewicza, druga grupa wskazuje, jak te cechy realizowane są w filmie.

	tekst Mickiewicza <i>Świtezianka</i>	film sióstr Bui <i>Świtezianka</i>
Synkretyczność	dialog, liryczne opisy, narrator, tekst pisany wierszem	dwa plany czasowe tj. strzelec, chłopak z aparatem fotograficznym, oniryzm filmu, elementy grozy, sielanka, rozmowa dziewczyny z chłopakiem – dialog w tekście piosenki, różnorodność muzyki, kolorów
Elementy ludowości	opowieść z gminu, bohaterowie z ludu, wianek, koszyk malin	postać strzelca, ludowy strój dziewczyny, koszyk malin wianek
Tajemnicza, dzika przyroda	opis gęstego lasu, opis groźnego jeziora, noc, księżyc	ciemny, gęsty las, niepokojne jezioro, odgłosy lasu, szum, pohukiwania sowy, pojawiająca się łania, owad pożerany przez rosiczkę, kości zwierząt, fotografowany pień drzewa
Elementy fantastyczne	świtezianka i jej metamorfozy	świtezianka i jej metamorfozy

3. Miłość i sensacja w jednym, czyli thriller romantyczny

Prosimy uczniów ponownie o użycie telefonów komórkowych. Uczniowie wpisują w wyszukiwarkę internetową hasło „thriller romantyczny”.

Analizujemy wyświetlenia do tego hasła: np. <http://lubimyczytac.pl/ksiazki/polka/7924/thriller-romantyczny>

Tu pojawiają się takie tytuły książek:

Gra o śmierć, Fotograf śmierci, Białe kłamstwa, Anioł śmierci, Kuszenie losu, Cichy zabójca
Cień zdrady... Wszystkie te tytuły określają także w jakiś sposób film sióstr Bui.

Dla hasła „thriller romantyczny, film” nie udaje się tak szybko znaleźć dobrych przykładów, mamy albo thrillery filmowe, albo romantyczne filmy...

Może warto poprosić uczniów o zredagowanie definicji romantycznego thrillera filmowego

Praca domowa:

Proponujemy uczniom nakręcenie traileru własnego thrillera romantycznego – do wybranej ballady A. Mickiewicza (*Romantyczność, Świtez, Świtezianka, Lilije* itp.). Ważne jest, aby uczniowie w swoich filmach uwzględnili różne plany i kilka punktów widzenia kamery. Niech użycie tych środków filmowych pozwoli im tworzyć nowe znaczenia dla swojego filmu

Scenariusz 2.

O romantycznej filozofii przyrody w filmie *Świtezianka*

Adresat zajęć: uczniowie 7–8 klasy szkoły podstawowej, uczniowie szkoły średniej.

Rodzaj zajęć: język polski.

Cel ogólny zajęć: uczeń charakteryzuje typowy romantyczny obraz przyrody i określa funkcje takiego opisu w utworach romantycznych.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- określa problematykę filmu;
- zna założenia filozofii Schellinga;
- odczytuje znaczenie ukrytych w filmie symboli, metafor;
- charakteryzuje przestrzeń, analizuje i interpretuje obrazy przyrody w filmie;
- wypowiada i uzasadnia swoje zdanie.

Metody pracy: pogadanka heurystyczna, burza mózgów, analiza kadru, dyskusja.

Formy pracy: praca z całą klasą, praca w grupach, praca indywidualna.

Środki dydaktyczne i materiały: odtwarzacz audiowizualny, film, kadry z filmu, Załącznik nr 1.

Słowa kluczowe: romantyczna filozofia przyrody, romantyczna przyroda, filozofia Schellinga.

Czas trwania 1 godzina lekcyjna + projekcja filmu (19 minut).

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Motto lekcji

„Zaufaj mi, w naturze więcej jest symbolów, niż przypuszczamy,
więcej życia, niż podejrzewamy,
więcej wzniosłości, niż można to odczuć”¹.

(Z. Krasiński)

Rozmowa z uczniami na temat tego, jak przyrodę opisywała literatura do czasów Mickiewicza, prowadzi do jednego wniosku. W romantyzmie inaczej postrzegano świat natury: przyroda ma swoje odrębne tajemnicze życie, a literatura za pomocą symboli próbuje to opisać, o czym wcześniej mówiła romantyczna filozofia.

2. Filozofia przyrody według Schellinga

Uczniowie otrzymują do przeczytania i analizy fragment tekstu o filozofii romantycznej (Załącznik nr 1). Po lekturze rozmawiamy na temat romantycznej filozofii przyrody.

Jaka jest romantyczna przyroda?

Co to znaczy, że przyroda to manifestacja Absolutu?

Co to znaczy, że przyroda to przejaw ducha?

¹ Cytat za: A. Kowalczykowa, *Pejzaż romantyczny*, Kraków 1984, s. 41.

W rozmowach dochodzimy do wniosku, że romantyczne przedstawienie natury nie ogranicza się do wiernego opisu kształtów zewnętrznych. Czy zatem film *Świtezianka* realizuje postulaty filozofii Schellinga i filmowymi środkami oddaje jej istotę, pokazuje to, co ponad formą?

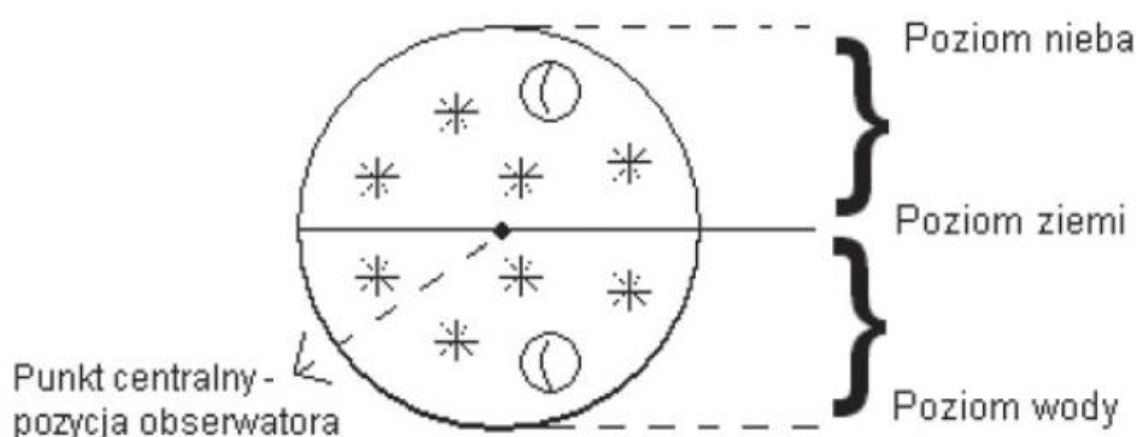
3. Symboliczne obrazy przyrody w filmie

Oglądamy z uczniami film, prosząc ich o to, aby szczególną uwagę zwrócili na to, jak i jakimi sposobami pokazywana jest przyroda.

Jaki jest las?

Jakie jest jezioro?

Na podsumowanie tej części lekcji pokazujemy uczniom rysunek, który przedstawia pozycję strzelca nad brzegiem Świtezi. Prosimy uczniów o to, aby opisali ten szkic².

Następnie omawiamy początkowy kadr z filmu, gdzie kamera z lotu ptaka pokazuje strzelca, a w jeziorze odbija się niebo. Możemy przypomnieć uczniom słowa: „Niebo gwiaździste nade mną i prawo moralne we mnie” (I. Kant).

Zdzisław Kępiński w książce *Mickiewicz hermetyczny* przypomina scenę z *Kordiana*, który – stojąc na szczycie Mont Blanc – mówi, że pod stopami ma niebo i nad głową ma niebo. „Człowiek – gdyż to w stosunku do niego zostaje określone nam położenie nieba i gwiazd – stoi więc w centrum wszechświata, a nawet w centrum wszechbytu, jak sam Bóg”³.

Można tę scenę interpretować jeszcze inaczej:

Kto patrzy na naszego strzelca?

Kto go obserwuje z góry?

² Rysunek pochodzi z artykułu Zofii Pomirskiej, *Wizja Boga w balladzie Adama Mickiewicza „Świtezianka”* [w:] *Język-Szkola-Religia*, tom 6, s. 306.

³ Z. Kępiński, *Mickiewicz hermetyczny*, Warszawa 1980, s. 8.

Natura to odbicie Absolutu, zatem to ona wymierza sprawiedliwość, ona karze za niedochowanie wierności. Świtezianka mieszka w jeziorze i to w wody jeziora w rezultacie zostaje wprowadzony mężczyzna. Bóg? Los? Przeznaczenie?

Zwracamy również uwagę na początkowy kadr z tytułem filmu, tu też mamy perspektywę z góry, jakby zapowiedź, że za opowiedzianą historią stoi ktoś, kto jest ponad tym światem.

4. Antycypacja śmierci

W ostatniej części lekcji rozmawiamy o tym, czy uczniowie oglądając film, zauważyli, że przyroda zapowiada śmierć młodzieńca, który niczym Czerwony Kapturek wchodzi do ciemnego lasu, gdzie czai się niebezpieczeństwo.

Co w filmie zapowiada śmierć?

Odpowiedzi uczniów, np.

- rosiczka z owadem, którą fotografuje mężczyzna (rosiczka zamyka się i tym samym skazuje na śmierć owada dopiero wtedy, kiedy chłopak idzie dalej, nie widzi tego; podziwia rosiczkę otwartą);
- błoto i czaszka zwierzęcia;
- kładka i symboliczne przejście na drugą stronę, do zupełnie innego świata.

Przyroda ostrzega, daje sygnały, że to niebezpieczne miejsce, w którym naszego bohatera może czekać śmierć. Jest tajemnicza, niebezpieczna, groźna, przerażająca i okrutna.

Praca domowa:

Na lekcji rozmawialiśmy o tym, jak film pokazywał tajemniczą przyrodę, malarze też próbowali w swoich dziełach pokazywać romantyczną przyrodę. Proponujemy uczniom przygotowanie wypowiedzi ustnej z wykorzystaniem trzech tekstów kultury – obrazu Caspara Davida Friedricha *Dwaj mężczyźni kontemplujący księżyc*, filmu sióstr Bui *Świtezianka* oraz ballady Adama Mickiewicza *Świtez*.

Pytania do wyboru:

- a) Jaką refleksję o człowieku i jego miejscu we wszechświecie można odnaleźć w tekstach kultury? Omów zagadnienie, odwołując się do obrazu Caspara Davida Friedricha *Dwaj mężczyźni kontemplujący księżyc*, filmu *Świtezianka* oraz ballady Adama Mickiewicza *Świtez*.
- b) Jak twórcy przedstawiają przyrodę? Omów zagadnienie, odwołując się do obrazu Caspara Davida Friedricha *Dwaj mężczyźni kontemplujący księżyc*, filmu *Świtezianka* oraz ballady Adama Mickiewicza *Świtez*.
- c) Sposoby ukazywania relacji człowiek – natura. Omów problem, odwołując się do obrazu Caspara Davida Friedricha *Dwaj mężczyźni kontemplujący księżyc*, filmu *Świtezianka* oraz ballady Adama Mickiewicza *Świtez*.
- d) Jaką funkcję w tekstach kultury może pełnić przyroda? Odpowiedz, odwołując się do obrazu Caspara Davida Friedricha *Dwaj mężczyźni kontemplujący księżyc*, filmu *Świtezianka* oraz ballady Adama Mickiewicza *Świtez*.

Załącznik nr 1

„Schelling w serii prac o filozofii przyrody wyraził własny pogląd na przyrodę jako bezpośredni przejaw Absolutu, jako samoorganizujący się, dynamiczny i teologiczny system, wznoszący się jak gdyby do poziomu, na którym wyłania się świadomość oraz dokonuje się poznanie przyrody przez nią samą w człowieku i poprzez niego [...]. Dewizą Schellinga jest stwierdzenie, że *naczelne zadanie wszelkiej filozofii polega na rozwiązaniu problemu istnienia świata*. Przyroda zostaje ukazana jako bezpośredni obiektywny przejaw Absolutu, a zarazem jako wyraz i przejaw ducha [...].

Według Schellinga wszelkie badanie przyrody zakłada jej inteligibilność. Każdy eksperyment polega na stawianiu pytania przyrodzie, która jest zmuszona do udzielenia odpowiedzi, która w człowieku i poprzez niego poznaje siebie. Przyroda musi być na wskroś idealna, gdyż jest *zewnętrznym* uprzedmiotowieniem Absolutu. Ludzka wiedza o przyrodzie jest jej wiedzą o sobie samym [...]. Przyroda jest bezpośrednią i obiektywną manifestacją Absolutu”. <http://biopal-eugen.blogspot.com/2008/04/filozofia-przyrody-w-ujciu-fridricha.html>

Inteligibilność (łac. pojmowalność) – własność, dzięki której coś jest dostępne wyłącznie poznaniu intelektualnemu.

Scenariusz 3.

Kim jest Świtezianka? Ludowe wierzenia w filmie *Świtezianka*

Adresat zajęć: uczniowie 7–8 klasy szkoły podstawowej, uczniowie szkoły średniej.

Rodzaj zajęć: język polski

Cel ogólny zajęć: uczniowie dostrzegają, że ludowość to charakterystyczna cecha literatury romantycznej, poprzez którą opisywana jest moralność człowieka.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- określa problematykę filmu;
- zna niektóre postacie z mitologii słowiańskiej;
- odczytuje znaczenie ukrytych w filmie symboli, metafor;
- konstruuje literacki i filmowy wizerunek Świtezianki;
- charakteryzuje przestrzeń, analizuje i interpretuje obrazy przyrody w filmie;
- konstruuje zasady ludowej moralności;
- wypowiada i uzasadnia swoje zdanie.

Metody pracy: pogadanka heurystyczna, burza mózgów, analiza kadru, dyskusja.

Formy pracy: praca z całą klasą, praca w grupach, praca indywidualna.

Środki dydaktyczne i materiały: odtwarzacz audiowizualny, film, tekst ballady A. Mickiewicza, kadry z filmu.

Słowa kluczowe: romantyczna ludowość, moralność ludowa, mitologia słowiańska, rusałka, nimfa.

Przebieg zajęć: 1 godzina lekcyjna + projekcja filmu (19 minut).

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Nimfy wodne w mitologii słowiańskiej

Nauczyciel prosi o wyjęcie telefonów komórkowych. Uczniowie wyszukują w internecie informacji na temat rusałek, nymf wodnych znanych w mitologii słowiańskiej. Uczniowie zapisują w zeszytach kilka najważniejszych informacji. Następnie prosimy kilku uczniów o przeczytanie swojej notatki.

Np. Rusałką stawiała się młoda dziewczyna, która popełniła samobójstwo poprzez utopienie z powodu nieszczęśliwej miłości lub zmarła tuż przed albo po swoim ślubie. Rusałki ukazywały się w okolicy groźnych jezior jako piękne dziewczęta, ich skóra była jasna. Najczęściej były nagie lub lekko ubrane, ale zdarzały się rusałki ubrane w złociste lub srebrzyste szaty, których blask oślepiał. Charakterystyczne dla rusałek były wieńce z kwiatów lub ziół. Rusałki lubiły taniec, śpiew oraz zabawy w gałęziach jaworu.

Pojawiały się szczególnie podczas nowiu, wtedy wabiły do siebie młodzieńców, którzy nie byli świadomi niebezpieczeństwa. Od ich łaskotek umierano ze śmiechu. Mogły także tańczyć z ofiarą tak długo, aż padła ze zmęczenia. Nie tylko mężczyźni byli narażeni na zagrożenie z ich strony. Rusałki także wabiły młode kobiety, które zostały wciągane w głębiny i tam się topiły.

Podsumowując wstępną część lekcji, informujemy uczniów, że nimfy, rusałki pojawiają się w literaturach słowiańskich na początku XIX wieku. Adam Mickiewicz w przypisie do *Świtezianki* podaje informację, że na brzegach Świtezi pojawiają się ondyny, czyli nimfy wodne, które ludzie nazywają świteziankami⁴.

2. Filmowy i literacki obraz świtezianki

Dzielimy klasę na grupy i prosimy o sporządzenie opisów:

- opis dziewczyny, z punktu widzenia strzelca (wersja literacka Adama Mickiewicza);
- opis dziewczyny wychodzącej z jeziora, z punktu widzenia strzelca (wersja literacka ballada Adama Mickiewicza);
- opis dziewczyny, z punktu widzenia młodzieńca, bohatera filmu;
- opis dziewczyny wychodzącej z jeziora, z punktu widzenia młodzieńca, bohatera filmu;

Przykładowe opisy:

Dziewczyna z lasu (według opisu Adama Mickiewicza):

spotykam się z nią w każdą noc, o tej samej porze, pod modrzewiem. Przypomina płochą sarnę. Jest bardzo tajemnicza, bo nie wiem, skąd pochodzi i gdzie odchodzi, gdy się kończy noc. Znika nagle, jak nocny ogień. Spaceruje z nią przy świetle księżyca, brzegiem Świtezi, a ona karmi mnie malinami z kosza. Jest piękna, kocham ją i chcę ją zabrać do swojej chatki. Dziewczyna wmawia mi, że mam złe zamiary wobec niej, że jestem obłudny. Boi się, że nie będę jej wierny. Przysięgałem jej, a ona ciągle jest podejrzliwa i grozi mi.

Dziewczyna z jeziora (według opisu Adama Mickiewicza):

ta piękność wyszła z jeziora. Ma bladą twarz, a jej niebieską postać zakrywa przewiewna, lekka sukienka. Od początku opowiada mi o dzikiej wietrznicy, która mnie kusi, zawraca głowę, śmieje się ze mnie, a ja ciągle za nią niepotrzebnie tęsknię. Teraz ona obiecuje mi wesołe, beztroskie życie. I uwierzyłem jej ślepo, poszedłem za nią do jeziora, straciłem grunt pod nogami. Wtedy zobaczyłem, że to moja ukochana, której przysięgałem wierność, a nie dotrzymałem słowa. Miała rację.

Na podsumowanie tej części lekcji możemy przygotować różne rysunki, obrazy rusałek, nimf wodnych (prezentacja ppp) i poprosić uczniów o wskazanie kilku charakterystycznych cech tych przedstawień, które powtarzają się w różnych tekstach kultury. Rozmawiamy o tym, że „świtezianka” to słowo, które na stało weszło do popkultury. Podajemy uczniom kilka przykładów (możemy przygotować stosowne obrazy):

- suknia ślubna „Świtezianka”.

Opis ogłoszenia:

„Wyglądaj zjawiskowo!!! W tej sukni z dodatkiem wianka z prawdziwych kwiatów będziesz wyglądać jak księżniczka pól, jak świtezianka! Sprzedam nietypową suknię ślubną”).

⁴ Wiadomość za: Michał Fijałkowski, *Rusałki – słowiańskie ondyny*

http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Acta_Philologica/Acta_Philologica-r2014-t-n45/Acta_Philologica-r2014-t-n45-s219-227/Acta_Philologica-r2014-t-n45-s219-227.pdf, dostęp 10.10.2018 r.,

- kolczyki „Świtezianka”,
- restauracje, zwłaszcza w okolicy lasu, nad jeziorem noszą taką nazwę,
- Teresa Monika Rudzka zatytułowała swoją książkę *Świtezianki*,
- *Mroczna tajemnica Świtezianki* – to artykuł o zbrodni, z ciałem kobiety znalezionym w lesie,
- w wielu miejscach wybiera się najpiękniejszą, np. miss ziemi siedleckiej – Świtezianka,
- żartobliwe powiedzenie „jak świtezianka” to o dziewczynie, która cały czas chodzi w rozpuszczonych włosach.

3. Kim jest świtezianka?

Prosimy uczniów o wynotowanie w zeszycie skojarzeń związanych z symboliką świtezianki. Przykładowe skojarzenia: zło, pokusa, okrutna natura, zła kobieta...

Mickiewicz wykorzystuje wierzenia ludowe, moralność ludową, żeby porozmawiać z nami o relacjach między kobietą a mężczyzną, o tym, jaka jest miłość. Widać tutaj związek ballady np. z sielanką Karpińskiego *Laura i Filon*. Jednak poza pasterską stylizacją kochanków, inna jest kobieta, inny jest mężczyzna, inna jest też ich relacja od typowej, zaprezentowanej w sielance Karpińskiego. Kobieta łowi, a mężczyzna wpada w jej sidła...

Rozmawiamy z uczniami:

Jaka jest kobieta w utworze Mickiewicza?

Jakie ma cechy?

Co jest dla niej ważne?

Jak traktuje mężczyznę?

Po co jest jej potrzebny?

Skoro rusałki, nimfy, świtezianki to samobójczynie, wcześniej nieszczęśliwie zakochane kobiety, to mogą symbolizować zemstę, kobiecą zawiść, odwieczną walkę płci.

Jaki jest mężczyzna?

Jakie ma cechy?

Jak traktuje kobietę?

Jakie ma wobec niej oczekiwania?

Mickiewicz sięga po pasterską stylizację ze świata *Laury i Filona* F. Karpińskiego, wykorzystuje romantyczną filozofię, wierzenia ludowe, opisy tajemniczej i dzikiej przyrody, żeby porozmawiać o wierności w związku, opowiada o tym, jakie oczekiwania wobec siebie mają kochankowie, opisuje miłość i zdradę. Zła jest kobieta, bo kusi, wystawia na próbę, nie ufa, jest nieszczerą, podstępna. Zły jest mężczyzna, bo to człowiek słaby, lekkomyślny, nie potrafi dochować wierności, ulega pokusom, żądom. Ich wzajemna relacja od początku jest nieszczerą.

Ale tak właściwie, to kto sprawdza moralność strzelca, młodzieńca z filmu siostr Bui? Skoro świtezianka to mieszkanka jeziora, to może w jej postaci odzwierciedlone jest okrucieństwo natury. Jest

takie powiedzenie „twarde prawa dżungli”, w świecie przyrody, jeśli popełnisz błąd, jesteś karany bezwarunkowo, dlatego nie wolno lekceważyć jej praw.

Czy zatem świtezianka może symbolizować zło w świecie?

Jak zachowujemy się wobec niego?

4. Po co siostrze Bui Mickiewicz?

Co o współczesnym świecie mówi świtezianka z filmu?

Czy pewne prawdy moralne opisane przez Mickiewicza są aktualne i w dzisiejszym świecie? Proponuję z uczniami przeanalizować konkretną scenę z filmu, kiedy nasz bohater ślepo podąża za rudowłosą piękną i tonie.

Współczesny młody chłopak szuka wrażeń. Jest ciekawy, wrażliwy na piękno, dostrzega je również w otaczającym świecie. Nie jest strzelcem, ale prowadzi „bezkrwawe łowy”, ma aparat fotograficzny, chce utrwalić piękno, chce je posiąść, „kolekcjonuje je”. Wchodzi sam do ciemnego lasu, a o spotkanej dziewczynie nie wie praktycznie nic. Jednak jest w stanie składać puste obietnice, przysięgać, aby zbliżyć się do pięknej kobiety. W kolejnych scenach bohater filmu nie waha się, bardzo szybko zapomina o tym, co obiecał napotkanej kobiecie. Jest kolejna dziewczyna i daje się złowić w jej sidła. Traci głowę, wchodzi za nią do wody coraz głębiej. Tak ginie w samotności.

Praca domowa:

Uczniowie sięgają po jeszcze inne nawiązanie do ballady *Świtezianka*.

Prosimy uczniów o przeczytanie utworu K.K. Baczyńskiego *Łowcy*.

Zadania do wyboru:

- Wypisz i omów nawiązania w tym wierszu do ballady A. Mickiewicza. Omów funkcję tych nawiązań.
- Jaki obraz miłości pokazuje w swoim utworze K.K. Baczyński.
- Co o kobiecie i o mężczyźnie oraz o ich wzajemnej relacji pisze K.K. Baczyński w utworze *Łowcy*? Wyjaśnij w tym kontekście tytuł.